

wvd - contact

Mededelingenblad van het
Woordenboek van de Vlaamse Dialecten

www.wvd.ugent.be

Projectleiding:

Magda.Devos@UGent.be

Jacques.VanKeymeulen@UGent.be

Redactie:

Tineke.DePauw@UGent.be

Veronique.DeTier@UGent.be

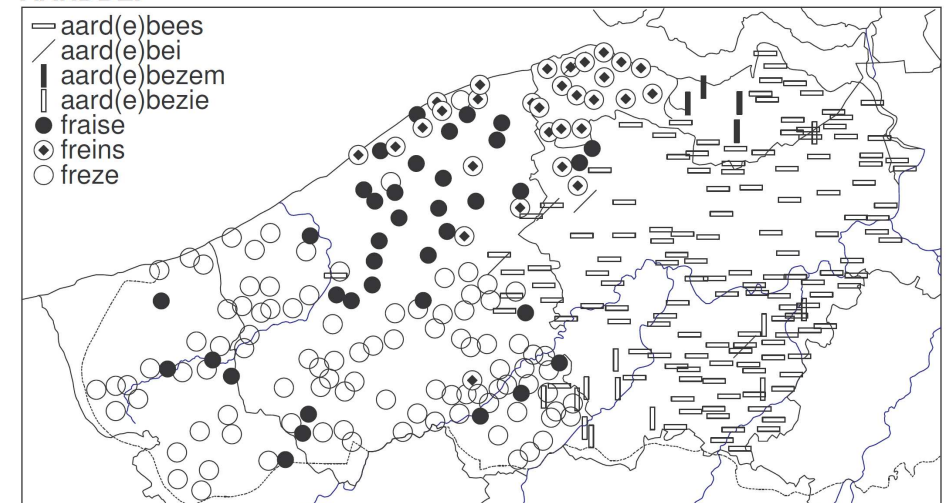
Matthias.Lefebvre@UGent.be

Hugo.Ryckeboer@pandora.be

Liesbet.Triest@UGent.be

Roxane.Vandenbergh@UGent.be

AARDBEI

24ste jaargang nr. 2, december 2010

Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent

Redactie en Typografie:

Tineke De Pauw, Veronique De Tier, Magda Devos, Matthias Lefebvre, Hugo Ryckeboer, Liesbet Triest, Jacques Van Keymeulen, Roxane Vandenberghe

Inhoud

Van de redactie	3
Kroniek over juli 2010 - december 2010 met aandacht voor:	3
• Voortgang van de redactie	4
• Dialectologisch werk van studenten	5
• Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen	5
• Nog altijd vrijwilligers gezocht	6
• Bijeenkomst Zeeuws-Vlaamse informanten	6
• Streektaalconferentie Twente 24 september 2010	7
• Zeeuwse Dialectdag 2010	8
• Taal en Tongval-colloquium in Gent	10
• Studiedag over tradities en overgangsrituelen	10
• Pas verschenen: een verklarend woordenboek van de Vlaamse gemeentenamen	11
• Vakgroepnieuws	11
• Voordrachten door de WVD-redactie	12
• Artikelen in de marge van het project	13
Afscheid van Magda Devos op 1 oktober	16
De betekenis van onze gemeentenamen	18

Herkomst van de afbeeldingen :

Tineke De Pauw: p. 16

Veronique De Tier: p. 7, 8

Bert Van Leerdam: p. 9

Jean-Pierre Vandenberghe: p. 15

Overzicht afleveringen WVD

Inleiding met klankpatroon van de Vlaamse Dialecten (138 blz.) 11 euro

Deel I : Landbouwwoordenschat

▪ Akkerland en weiland (240 blz.)	16 euro
▪ Behuizing (227 blz.)	16 euro
▪ Het erf (204 blz.)	16 euro
▪ Ploegen (174 blz.)	16 euro
▪ Rund 1 (256 blz.)	21 euro
▪ Spitten, eggen, rollen (132 blz.)	16 euro
▪ Bemesting (110 blz.)	16 euro
▪ Waterhuishouding (260 blz.)	16 euro
▪ Rund 2 (435 blz.)	30 euro
▪ Paard 1 (426 blz.)	30 euro
▪ Kleinvee (481 blz.)	32 euro
▪ Pluimvee (191 blz.)	20 euro

Alles van deel I samen :

200 euro

Deel II : Niet-agrarische vaktalen

▪ De mandenmaker (99 blz.)	8 euro
▪ De strodekker (40 blz.)	4 euro
▪ Handspinner en touwslager (59 blz.)	5 euro
▪ De kuiper en de hoepelmaker (135 blz.)	12 euro
▪ De molenaar (476 blz.)	40 euro
▪ De timmerman en de meubelmaker 1 (376 blz.)	30 euro

Deze 6 afleveringen van deel II samen :

90 euro

▪ De zeevisser (815 blz.) 37,18 euro

(te bestellen bij het WVD, Blandijnberg 2, 9000 Gent, 09/264 40 79 of het Nationaal Visserijmuseum van Oostduinkerke, www.visserijmuseum.be, 058/51 24 68)

Deel III : Algemene woordenschat

▪ Vogels (277 blz.)	20 euro
▪ Land- en Waterfauna (313 blz.)	22 euro
▪ Flora (672 blz.)	40 euro
▪ Karakter (544 blz.)	35 euro
▪ Verstand en Gevoel (232 blz.)	20 euro
▪ School en Kinderspelen (665 blz.)	40 euro
▪ Het menselijk lichaam NIEUW	35 euro

Alles van deel III samen :

145 euro

Alles van deel I, II en III samen (behalve De zeevisser):

400 euro

Bij elk boek hoort ook een Wetenschappelijk Apparaat, dat afzonderlijk gepubliceerd wordt. Medewerkers krijgen korting. De afleveringen van het WVD worden vanaf 2009 verdeeld door Academia Press, Wetenschappelijke boekhandel Sint-Kwintensberg 87, 9000 Gent, www.academiapress.be, info@academiapress.be of tel. 09/225 57 57

beweert, helemaal geen Keltisch maar een zuster taal ervan? Gysseling vond in prehistorische persoons- en plaatsnamen uit onze streken een aantal klank- en vormkenmerken terug die niet aan het Keltisch kunnen worden toegewezen. Volgens zijn theorie spraken de bewoners van de Lage Landen een eigen Indo-Europese taal, die hij “het Belgisch” noemt. Op deze discussie gaan we hier niet nader in, feit is dat van die voorhistorische taal – of het nu Keltisch dan wel Belgisch was – weinig met zekerheid bekend is. De namen die daaruit zijn voortgekomen, zijn dan ook de moeilijkste om te verklaren. In een volgend nummer van WVD-Contact gaan we nader in op de alleroudste namen uit ons gemeentenamenbestand.

4. Het woordenboek van de Vlaamse gemeentenamen

Over de herkomst van onze gemeentenamen is door taalkundigen al veel zinnigs geschreven, maar die informatie zit verspreid over vele wetenschappelijke boeken en artikelen, die voor de geïnteresseerde leek moeilijk terug te vinden zijn. Daarom vatte de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie, een genootschap van dialectologen en naamkundigen, het plan op om alles wat tot dusver aan inzichten en theorieën voorhanden is samen te brengen en te verwerken tot een verklarend woordenboek, dat wetenschappelijk deugdelijk moest zijn en tegelijk goed leesbaar voor een breed publiek. Voor de familienamen is al sinds 1993 zo'n woordenboek voorhanden, het monumentale *Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk* van Frans Debrabandere, dat in 2003 een nieuwe, herziene editie kende.

Over de herkomst van de gemeentenamen bestaan er al geruime tijd goede woordenboeken voor Wallonië en voor Nederland, maar niet voor Vlaanderen. De Waalse gemeentenamen worden verklaard in het boek van Jules Herbillion, *Les noms des communes de Wallonie*, te Brussel gepubliceerd door Gemeentekrediet in 1986. Voor de gemeentenamen in Nederland is er het uitstekende werkje van Gerald van Berkel en Kees Samplonius, *Nederlandse plaatsnamen. De herkomst en betekenis van onze plaatsnamen*, dat in 1995 als Prisma-boek verscheen bij Spectrum in Utrecht en in 2006 herzien is uitgegeven onder de titel *Nederlandse plaatsnamen. Herkomst en historie*. Op 1 oktober 2010 verscheen dan bij het Davidsfonds en Politeia *De Vlaamse gemeentenamen, een verklarend woordenboek*. Zie voor praktische gegevens de Kroniek elders in dit nummer van WVD-Contact.

Magda Devos

Van de redactie

De redactie van het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten wenst alle lezers en informanten een gelukkig 2011. We hopen uiteraard dat u ook in 2011 onze vragenlijsten nog invult, want het is dankzij u dat wij ons woordenboek kunnen afwerken.

Het jaar 2011 start alweer feestelijk want op 17 maart presenteren wij de nieuwe aflevering in de reeks Algemene Woordenschat, namelijk *Het menselijk lichaam*. Uiteraard nodigen wij u graag uit voor de presentatie, die plaatsvindt in het provinciehuis in Gent. De uitnodiging vindt u in bijlage. In het volgende nummer van WVD-Contact wordt de aflevering uitgebreid voorgesteld.

Bij dit nummer horen ook twee navraaglijsten (één over voeding en één over tuingereedschap) en een speciale vragenlijst van een Italiaanse onderzoekster die tijdelijk onderzoek doet aan onze vakgroep. Deze vragenlijst gaat vooral over het woordgeslacht van bepaalde dialectwoorden. Vul de vragenlijsten indien mogelijk in samen met een goede zegsman of zegsvrouw. Het is zeker niet nodig om alle vragenlijsten tegelijk terug te sturen. Als u geen antwoordenvolpde meer heeft, kunt u de vragenlijsten ook in een gewone enveloppe ongefrankeerd terugsturen naar het volgende adres:

Woordenboek van de Vlaamse Dialecten
Antwoordnummer DA-852-274-4
9000 Gent

Kroniek over juli 2010 - december 2010

De dringende navraaglijst over het menselijk lichaam, die we eerder dit jaar hebben rondgestuurd, kwam goed terug. We geven hieronder een stand van zaken:

WVD 191: Navraag lichaam (juni 2010): 14 vragen, 196 ingevulde lijsten

Alle medewerkers worden hartelijk bedankt voor de moeite die ze genomen hebben om deze vragenlijst zeer snel en grondig in te vullen. Daardoor konden

de gegevens nog opgenomen worden in de nieuwe WVD-aflevering over het menselijk lichaam, die op 17 maart wordt gepresenteerd in Gent.

Voortgang van de redactie

Landbouw

Aangezien Roxane Vandenberghe en Veronique De Tier allebei maar 30% op het WVD werken, vordert de landbouwwoordenschat traag maar zeker. Veronique is vooral bezig met het uitschrijven van de lemma's voor de tweede aflevering over het Paard (de laatste in de rubriek Veeteelt), die over het paardentuig gaat. Roxane is intussen klaar met de invoer van de eigen gegevens uit vragenlijst 59 "Gewassen algemeen: zaaïen en planten" en vragenlijst 74 "Gewassen algemeen: groei", en is bezig met de invoer van de gegevens van vragenlijst 67 "Onkruid- en ongediertebestrijding". In het kader daarvan wordt hierbij ook een navraaglijst meegestuurd over allerlei gereedschap dat nodig is bij de onkruidbestrijding. De gegevens dienen voor de eerste, algemene aflevering binnen de rubriek Gewassen, namelijk *Teelt van Gewassen*.

Algemene Woordenschat

Tineke De Pauw werkt verder aan de aflevering *Voeding*. Nadat voor de zomer de invoer van de vragenlijsten afgerond werd, kon ze beginnen met het samenstellen en redigeren van de woordenboekartikelen. Op dit ogenblik zijn ongeveer 950 begrippen uit de thema's groente, fruit, vlees, vis, brood & gebak, drank, tabak, smaakmakers, zuivel en snoep voorbereid. Na inhoudelijk overleg met Jacques Van Keymeulen worden deze woordenboekartikelen in 2011 dan uitgeschreven en worden de definitieve kaarten getekend.

De aflevering *Het menselijk lichaam*, door Liesbet Triest, Matthias Lefebvre, Magda Devos, Jacques Van Keymeulen en Veronique De Tier was eind 2010 klaar. In het najaar werden de laatste veranderingen en toevoegingen aangebracht en werden de drukproeven nagelezen. De presentatie is op 17 maart in Gent. U vindt een uitnodiging voor die presentatie bij dit WVD-Contact.

Door zijn medewerking aan de aflevering *Het menselijk lichaam* moest Matthias de bewerking van de ziekten-lemma's even aan de kant leggen.

heem) de woonplaats van de clan van een Germaan met de naam *Addo*; de stichter van Bavegem heette *Bavo*, die van Bellegem *Bello*, die van Erembodegem *Erembald*, die van Gijzegem *Giso*, enz. Nogal wat *-gem*-namen zijn in de loop van de eeuwen hun laatste deel kwijt geraakt. Zo heetten *Poperinge* en *Deftinge* tot een eind in de middeleeuwen resp. *Poperingehem* en *Deftingehem*. Hetzelfde geldt voor *Lieferinge* en *Grimminge*. De meeste namen op *-inge* hebben echter nooit een grondwoord *heem* gehad: *Reninge*, *Elverdinge*, *Boezinge*, *Vlamertinge*, *Haringe*, *Zarlardinge* en *Goeferinge* zijn rechtstreeks van clannaam tot plaatsnaam versteend. *Sleidinge* hoort niet in dat rijtje thuis, het is geen oorspronkelijke clannaam maar een afleiding van een verdwenen werkwoord *slijden*, dat 'glijden' betekende en verwant is met de nog bekende werkwoorden *slijderen* en *slieren*. Een "sleide" moet een glibberige plek zijn geweest. Het achtervoegsel *-inge* voegt een gedachte van 'veelheid' toe aan het grondwoord, zodat we *Sleidinge* kunnen omschrijven als 'een plaats met veel glibberige, slijkerige, modderige plekken'.

3. Namen uit verschillende historische periodes

Het leeuwendeel van onze Vlaamse gemeentenamen stamt uit de Romeinse tijd of is van Germaanse origine. Veel van die namen kunnen met een vrij grote graad van zekerheid verklaard worden omdat we kennis hebben van de talen of taalstadia waaraan ze zijn ontsproten. Van het Westgermaans, d.i. de gemeenschappelijke brontaal waaruit het Nederlands, het Engels, het Duits en het Fries zijn voortgekomen, bestaan weliswaar geen geschreven bronnen, maar door vergelijking van de oudste fasen van die dochtertalen (Oudnederlands, Oudengels, Oudsaksisch, Oudhoogduits en Oudfries) hebben taalgeleerden toch een vrij duidelijk beeld kunnen schetsen van hoe die brontaal in elkaar zat.

Ons plaatsnamenbestand bevat echter namen die ouder zijn dan de Latijnse en de Germaanse. Dat zijn in hoofdzaak waternamen en daarvan afgeleide plaatsnamen. Die voorhistorische namen stammen uit de taal van volkeren die onze streken bewoonden voor de Romeinen (1^e eeuw voor Christus) en later de Germanen (4^e-5^e eeuw na Christus) hier arriveerden. De inheemse bevolking die eerst door de Romeinen en daarna door de Germanen werd gekoloniseerd, was waarschijnlijk Keltisch of toch nauw met de Kelten verwant. Over de taal van dat volk bestaat geen zekerheid. Was het een variëteit van het Keltisch, goed gelijkend op wat in de rest van het toenmalige Gallië (= het huidige Frankrijk + delen van Zwitserland en van de Lage Landen) werd gesproken? Of was het, zoals de Gentse naamkundige en taalhistoricus Maurits Gysseling

herkennen. Noch het Standaardnederlands noch de Vlaamse dialecten bieden aanknopingspunten voor plaatsnamen als *Gent, Ieper, Poperinge, Aalst, Haaltert, Staden, Drongen, Parike, Strijtem, Tielt, Brakel, Dranouter, Lokeren, Serskamp, Wichelen, Diksmuide, Goferdinge, Anzegem*, enzovoorts. Andere namen zijn wél met nog bekende woorden te verbinden, maar bij nader inzicht blijkt dat die gelijkenis op toeval berust of dat het nog bestaande woord in de plaatsnaam een heel andere betekenis heeft. Een ogenschijnlijk doorzichtige naam als *Merelbeke* heeft niets met merels te maken, evenmin als *Kalken* naar kalk verwijst, *Desteldonk* en *Destelbergen* naar distels, *Bellem, Belsele, Schellebelle* en *Denderbelle* naar een bel of *Zevegem* naar zever of een zeveraar.

Om iets zinvol te kunnen zeggen over de betekenis van een naam, moet je vertrekken van de oudste vorm zoals die is opgetekend in historische documenten. Als je bij voorbeeld ontdekt dat *Bellem* in een archiefstuk uit het jaar 1330 *Betlehem* luidt, dan wordt duidelijk dat die parochie ooit is genoemd naar de geboortestad van Jezus, Bethlehem in Palestina. Overigens zijn nog andere Vlaamse parochies naar bijbelse plaatsen genoemd, nl. *Nazareth* en *Sinaai*.

Het West-Vlaamse *Aartrijke* lijkt te verbinden met de woorden *aarde* en *rijk*, maar daarmee heeft de naam niets te maken. Rond het jaar 900 zag hij er helemaal anders uit, nl. *Artiriacum*. Het Latijnse achtervoegsel *-iacum*, dat ‘woonplaats’ of ‘landgoed’ betekent, onthult dat *Aartrijke* uit de Romeinse tijd stamt. Het eerste deel is een persoonsnaam, *Artur* of misschien *Artirius*, die verwijst naar de oorspronkelijke bewoner. Datzelfde *-iacum* zit ook in *Windeke*, de oude naam van zowel Schelde- als Denderwindeke. Die luidde aanvankelijk *Wenetiacum*, d.i. ‘de woonplaats of het landgoed van Wenetius’. Pas eeuwen later werden de twee Windekes van elkaar onderscheiden door toevoeging van de riviernamen *Schelde* en *Dender*.

Uit de oudste vormen van de vele tientallen gemeentenamen op *-gem* is vast te stellen dat die allemaal op dezelfde wijze zijn opgebouwd uit taalelementen uit de vroege middeleeuwen en met behulp van woordvormingsregels die toen actief waren. *Anzegem* bv. heette aanvankelijk *Ansold-inga-heem*. Het eerste deel is de naam van een Germaans clanhoofd, *Ansold* (uit ouder *Ansuwald*), daaraan is een achtervoegsel *-inga* gehecht, dat persoonsnamen omvormt tot clannamen. De “Ansuwaldingen” waren dus de leden van de clan van de Germaan Ansuwald. Het derde deel is het nog bekende woord *heem*, dat ‘woonplaats’ betekent. *Anzegem* was dus oorspronkelijk de woonplaats van de lieden van ene Ansuwald. Zo ook was Adegem (oorspronkelijk *Addo-inga-*

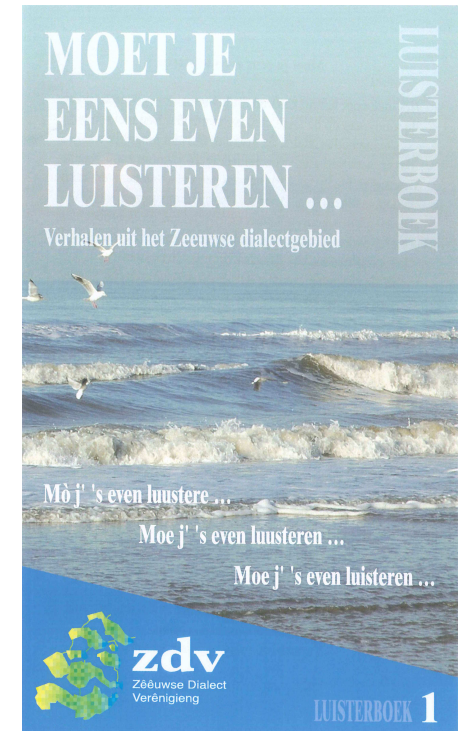
Ondertussen heeft hij zijn werkzaamheden hervat en worden de enorme hoeveelheid gegevens voor de aflevering *Beweging en Gezondheid* verder bewerkt tot Wetenschappelijk Apparaat.

Dialectologisch werk van studenten

In september diende Yolien Mertens haar Masterproef in over de benamingen voor ‘doopmeter’ en ‘grootmoeder’ in de Zuid-Nederlandse dialecten. In december startten drie studenten met een bachelorpapier, met de bedoeling een woordkaart te tekenen waarop de dialectgeografische verspreiding in het zuidelijke Nederlands wordt weergegeven van de woorden voor respectievelijk de kauw, de ekster en de oorworm. Daaraan gekoppeld schrijven ze ook een etymologisch artikel over die woorden. Studente Annelien Verhelst werkt aan een masterscriptie over de benamingen voor de stapels hooi en graan in de Vlaamse dialecten, met woorden van het type *opper, vumme/vimme, hoop*, enz. Student Maarten Van Hoorickx werkt aan een masterscriptie over de dialectbenamingen voor de hagedis in alle Nederlandse dialecten, zoals *aketisse*.

Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen

Jacques Van Keymeulen volgde als adviseur enkele bijeenkomsten van de Wetenschappelijke Commissie van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek. De Vereeniging heeft zoals steeds enkele vragenlijsten uitgestuurd, als bijlage bij hun kwartaalblad *Nehalennia*. Een aantal vragenlijsten is op de WVD-vragenlijsten gebaseerd.

Een realisatie van de Wetenschappelijke Commissie

Nog altijd vrijwilligers gezocht voor het *Woordenboek van de Nederlandse Dialecten*

"Variaties vzw. Koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed in Vlaanderen" is nog steeds op zoek naar vrijwilligers die mee willen helpen met het nakijken van tekstbestanden van diverse Vlaamse dialectwoordenboeken. Enkele dialectwoordenboeken zijn ingescand en naar een tekstbestand omgezet. Aangezien een computer geen dialect kan spreken en lezen, staan er fouten in het tekstbestand, die eruit gehaald moeten worden.

Wij zoeken vrijwilligers voor het Zuid-Oost-Vlaams dialectwoordenboek van Teirlinck en voor het Wase dialectwoordenboek van Joos. Wij danken de vrijwilligers hier al eens voor het mooie werk dat ze leveren voor het Gentse woordenboek van Lievevrouw-Coopman en het West-Vlaamse woordenboek van De Bo. Van de vrijwilligers wordt verwacht dat ze een deel van een gedrukt dialectwoordenboek willen vergelijken met het tekstbestand (bijv. één letter, of enkele bladzijden) om de fouten te ontdekken en het tekstbestand (Word) te verbeteren. Belangstellenden kunnen contact opnemen met Veronique De Tier (veronique.detier@ugent.be). Ondertussen hebben ook heel wat auteurs van dialectwoordenboeken al hun toestemming gegeven om hun dialectwoordenboek te laten opnemen in de database. Bent u een woordenboekschrijver en wilt u ook meedoen, neem dan gerust contact op.

Bijeenkomst Zeeuws-Vlaamse informanten

Op 26 september kwamen de Zeeuws-Vlaamse informanten bij elkaar in Biervliet. Na de bolus en de koffie was er eerst het informatieve gedeelte. Prof. dr. Magda Devos lichtte de stand van zaken toe. Liesbet Triest toonde een aantal interessante woordkaarten uit de aflevering *Het menselijk lichaam* en besprak etymologie en herkomst van deze woorden. Veronique De Tier vertelde wat er in Zeeland nog op stapel stond de volgende maanden.

Daarna volgde het "toeristische" gedeelte. Rinus Willemsen, onze coördinator van het Zeeuws-Vlaamse project, toonde de maquette van Biervliet en gaf uitleg bij de geschiedenis van Biervliet. Daarna kregen de aanwezigen een korte rondleiding door het stadje. Bij een hapje en een drankje werd ten slotte afscheid genomen van de promotor van het project, prof. dr. Magda Devos. Op 1 oktober ging zij met emeritaat. Ze blijft echter nog met hart en ziel verder werken aan het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten*.

idee hebben van het verschijnsel boom, een mentaal beeld, dat alle eigenschappen omvat die een plant tot boom maken, in onderscheid tot andere dingen uit de plantenwereld.

Eigennamen verschillen van soortnamen doordat ze in ons taalbewustzijn niet beantwoorden aan zo'n mentaal beeld, dat een soort grootste gemene deler vormt van een oneindige verzameling individuele verschijnselen. Er bestaat inderdaad niet zoiets als een klasse van Genten, of een klasse van Jannen, waarmee in ons bewustzijn een idee van "het verschijnsel Gent" of "het verschijnsel Jan" zou corresponderen. Was dat wèl zo, dan zouden we in staat moeten zijn om een ons onbekend persoon die Jan heet onmiddellijk als drager van die naam te herkennen, net zoals we zonder moeite de soortnamen *stad* en *boom* kunnen toepassen op nog nooit eerder geziene steden of bomen. Met eigennamen doen we dan ook iets helemaal anders dan met soortnamen. We gebruiken ze niet om een of ander verschijnsel te beschrijven als lid van een of andere belangrijke klasse, we gebruiken ze om één individu, bv. één bepaalde persoon of één bepaalde plaats, te identificeren. Eigennamen zijn dus een soort van etiketten. Betekenis speelt daarbij geen rol. Als we de naam *Scheldewindeke* in de mond nemen, dan doen we dat niet om die plaats te beschrijven als zijnde de stek van Wenetius, wel om die ene gemeente tussen Gent en Dendermonde te identificeren in onderscheid tot alle andere plaatsen. En omdat betekenis geen rol speelt bij het gebruik van eigennamen, staan ze bloot aan allerlei vormveranderingen en/of verbasteringen.

De vraag naar de betekenis van een eigennaam komt dus hierop neer, dat we ons afvragen uit welke zinvolle woorden die naam ooit, vaak in een ver verleden, werd gevormd. Met andere woorden, we zijn geïnteresseerd in de *etymologische* betekenis van de naam. Namen verklaren veronderstelt dus kennis over oudere fases uit de geschiedenis van onze taal – het Middelnederlands, het Oudnederlands, het Westgermaans, het Oergermaans – én kennis van talen die in onze streken werden gesproken voordat onze voorouders de Germanen zich hier kwamen vestigen. Namen verklaren is dus een taak voor specialisten in de historische taalkunde.

2. Namen verklaren: een werkje voor taalkundigen

Zoals hierboven gezegd, is de moderne vorm van een eigennaam doorgaans ongeschikt als uitgangspunt voor de verklaring van die naam. In veel van onze huidige persoons- en plaatsnamen valt trouwens geen zinnig woord meer te

De betekenis van onze gemeentenamen

Naar aanleiding van het verschijnen van het verklarend woordenboek van de Vlaamse gemeentenamen.

In de samenleving bestaat veel belangstelling voor de betekenis van eigennamen, vooral van familienamen en plaatsnamen. Dat is niet te verwonderen: je naam is de talige uitdrukking van de “iemand” die je bent, terwijl de plaats waar je geboren bent, de plaats waar je woont en waar je voorouders vandaan komen, bepalend zijn voor je regionale identiteit. Bovendien, mensen zijn nu eenmaal nieuwsgierig naar wat er in een naam verscholen zit, wat de naam “wil zeggen”, waarom iemand heet zoals hij heet en waarom een dorp, een stad, een wijk, een waterloop of een straat juist zo wordt genoemd en niet anders. Zulke vragen kunnen meestal niet meteen worden beantwoord omdat wij vandaag de dag de betekenis van namen vaak niet meer doorzien. Dat bij voorbeeld de familienamen *De Zutter*, *De Schepper*, *Snijders*, *De Nayer* en *Schreurs* allemaal hetzelfde betekenen, namelijk ‘de kleermaker’, valt uit de namen zelf niet (meer) af te leiden. En evenmin onthult een plaatsnaam als *Scheldewindeke* dat het hier ooit ging om de woonplaats van een zekere Wenetius, gelegen aan de Schelde.

1. De betekenis van eigennamen

Dat namen hun betekenis niet meteen prijsgeven, heeft twee redenen. Ten eerste zijn onze persoons- en plaatsnamen vaak heel oud. Ze zijn in een ver verleden gevormd uit woorden en woorddelen die voor de naamgevers tot de gewone woordenschat behoorden, maar die in de huidige taal niet meer voorkomen, of toch niet meer in de betekenis die ze hadden toen de naam ontstond.

Ten tweede zijn eigennamen een ander soort woorden dan gewone soortnamen. Ze functioneren anders in de taal. Een **soortnaam** is in principe toepasbaar op een onbeperkte verzameling gelijksoortige dingen, d.w.z. dingen die bepaalde kenmerken met elkaar gemeen hebben, en die de taalgebruiker op grond van die gemeenschappelijkheid ervaart als een klasse, belangrijk genoeg om er een naam aan te geven. Met het woord *boom* bijvoorbeeld kan elke spreker van het Nederlands naar een oneindig aantal concrete bomen verwijzen: grote en kleine, loof-, fruit- en dennenbomen, kale bomen, bloeiende bomen, bomen met een ijl of een dicht bladerdek, bomen van bij ons en bomen uit verre streken. Meer zelfs, de moedertaalspreker slaagt er zonder enige moeite in een boom van een soort die hij tevoren nooit heeft gezien, als boom te herkennen en te benoemen. Dat alles is mogelijk doordat wij in ons kennisbestand een

Trouwe medewerker George Sponselee wijst iets aan op de maquette van Biervliet

Streektaalconferentie Twente 24 september 2010

Op 23 en 24 september kwamen de Nederlandse en Vlaamse streektaalconsulenten, -adviseurs of -functionarissen bijeen in Enschede, in de Twentse Welle. De eerste dag was een overleg gepland waarbij de activiteiten in de diverse regio's aan bod kwamen. Dit jaarlijkse overleg is interessant omdat er op die manier veel informatie wordt doorgegeven en men van elkaars projecten kan leren.

Op 24 september was er de vijfde streektaalconferentie, die dit jaar in het teken van de zorg stond. Een tachtigtal deelnemers, verdeeld over beleidsmensen, mensen uit de zorg en mensen die zich met streektaal bezighouden kwamen samen in Prismare, een cultureel centrum dat in de wijk ligt waar ooit de vuurwerkcramp gebeurde.

De lezingen waren divers. Interessant was bijvoorbeeld de lezing van de neurochirurg Hans van der Aa, die uitlegde wat er in de hersenen allemaal kan gebeuren en wat voor effect dat kan hebben op de taal. Maar de focus lag toch op het feit dat mensen die in hun eigen taal aangesproken worden, zich heel

wat geruster voelen bij artsen en verplegend personeel. Een verpleegkundige kwam dat vanuit de praktijk toelichten. In de namiddag werd een lespakket gepresenteerd, ontwikkeld door de IJsselacademie in Kampen. Dit lespakket gaat naar alle opleidingen in Overijssel waar studenten les volgen die later in de zorg terecht komen. Ze krijgen via dit pakket meer informatie over de streektaal. Er is ook een speciale website bij dit project (www.streektaalindezorg.nl).

Overhandiging van de lesbrief voor de Overijsselse zorgstudenten

Zeeuwse dialectdag 16 oktober 2010

Op de derde zaterdag van oktober houdt de Zêeuwse Dialect Verênigieng altijd een Zeeuwse dialectdag, die elk jaar honderdvijftig leden of meer bij elkaar brengt in Nieuwdorp. De dag stond deze keer in het teken van het jaar van de fiets. Na de algemene ledenvergadering vertelde em. prof. dr. J. Taeldeman van de Universiteit Gent over de benamingen voor de fiets in het Zeeuws. De gegevens waren gebaseerd op de vragenlijsten die via *Nehalennia* en een oproep in *Zeeuws Erfgoed* zijn verspreid. In tegenstelling tot Vlaanderen

assistenten en woordenboekredacteurs, loofden Timothy Coleman en Roxane Vandenberghe onder andere het sociale engagement van Magda, dat bijvoorbeeld wel eens door durfde te sijn in de voorbeeldzinnen die ze gebruikte in examens en oefeningenlessen. Daarna kwam Jan Luysaert, als vertegenwoordiger van 'het brede veld', aan het woord. Jan Luysaert is lid van de heemkundige kring Land van Nevele en heeft met Magda samengewerkt aan de aflevering over Landegem in de reeks *Meetjeslandse Toponiemen*. De volgende spreker was prof. dr. Roeland Van Hout van de universiteit van Nijmegen, een Nederlandse collega die met Magda heeft samengewerkt aan verschillende projecten, zoals onze woordenboeken. En natuurlijk mocht ook een vertegenwoordiger van de studenten niet ontbreken als spreker op deze afscheidsviering. Die taak nam Brecht Persoons op zich, een student die onder het promotorschap van Magda vorig jaar als Master afgestudeerd is met een scriptie over de toponymie van Sint-Goriks-Oudenhove. In naam van alle studenten overhandigde hij aan Magda een 'studenten-huldealbum', waarin studenten en oud-studenten van Magda een boodschap voor haar hadden achtergelaten. Daarna werd ook Magda's 'echte' huldealbum *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent* plechtig overhandigd. Magda sloot ten slotte het officiële gedeelte van de afscheidsviering af met een warm dankwoord aan iedereen die haar carrière van dichtbij of van verderaf had meegemaakt. Van haar collega van het eerste uur bij het WVD, Hugo Ryckeboer, kreeg ze ten slotte het allereerste exemplaar van het pas verschenen *Woordenboek van de Vlaamse gemeentenamen* overhandigd. Ook van dat woordenboek is Magda redacteur. De viering werd uiteraard afgesloten met een receptie, en daarna konden Magda en haar familie, vrienden en collega's aanschuiven aan een uitgebreid en feestelijk buffet in de Plantentuin van de universiteit.

Het auditorium zat vol bij het afscheid van Magda

Afscheid van Magda Devos op 1 oktober

Na een carrière van 38 jaar aan de vakgroep Nederlandse taalkunde, was het op 1 oktober 2010 voor Magda Devos onvermijdelijk zo ver: ze nam officieel afscheid van haar functie als professor en voorzitter van de vakgroep Nederlandse Taalkunde. Uiteraard konden we als collega's deze gebeurtenis niet zomaar voorbij laten gaan. In het grootste geheim hadden we met de hele vakgroep al maanden gewerkt aan een passend afscheidscadeau: een huldealbum getiteld *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent*. Meer dan 80 auteurs leverden een bijdrage aan het boek, met een artikel dat ze speciaal voor Magda schreven. Op 1 oktober werd dat huldealbum dan aan Magda overhandigd tijdens een speciale afscheidsviering in Auditorium C van het Blandijngebouw. Tijdens die viering namen verschillende sprekers het woord, die allemaal op de ene of andere manier nauw met Magda hadden samengewerkt. Collega-professoren uit de vakgroep Johan De Caluwe en Jacques Van Keymeulen kwamen eerst aan de beurt en schetsten de rijkgevlude carrière van Magda aan de Gentse universiteit. Daarna had Dominique Willems, professor Franse taalkunde, het over haar jarenlange vlotte samenwerking met Magda, onder andere in de faculteitsraad. Als vertegenwoordigers van alle medewerkers van Magda, zoals

bestaan er weinig dialectische benamingen voor de fiets in het Zeeuws. De fiets is immers relatief nieuw en de woordenschat is dan ook grotendeels Algemeen Nederlands. In Vlaanderen gebruikt men veel meer Franse termen. Een Zeeuwse uitzondering is dikwijls het Land van Hulst of de grensstreek. Daar vind je dezelfde woorden als in het nabije Waasland. Johan Taeldeman toonde enkele kaartjes om de verspreiding van de termen te illustreren. Het woord voor fiets is in Vlaanderen meestal *velo*. Een stuur is in Vlaanderen bijvoorbeeld een *guidon*. Oudere Zeeuwen herinneren zich nog wel de dialectische uitspraak *stier*. De rem heet in Vlaanderen nog altijd *frein*. Een vork is in Vlaanderen een *fourche*, in Zeeland wordt *vork* in het woord *voorvork* dan wel als *vrurke* uitgesproken. Mooie woorden zijn er wel voor het spatbord. Dat heet in Zeeland onder andere *spetterbord* of *slikvanger*. In Vlaanderen *gardeboe* of *moorschelp*.

Na de lezing kwamen allerlei liedjes en sketches uit de diverse regio's met en over de fiets aan bod. Op het einde van het ochtendprogramma stelde de dialectvereniging haar eerste luisterboek voor. George Sponselee, een van onze informanten uit Hulst, kreeg het eerste exemplaar. Hij is een van de vertellers op deze cd. Hij werd in de bloemetjes gezet, omdat het zijn laatste publieke optreden was. Ook alle andere vertellers werden even op het podium gevraagd.

De verhalenvertellers van het luisterboek

Het luisterboek bestaat uit twee cd's met verhalen van heel Zeeland, van Goeree tot het Land van Hulst, goed voor 140 minuten luisterplezier. De cd is te koop bij de Zeeuwse Dialect Vereniging (informatie bij Rinus Willemsen, rwillemsen@zeelandnet.nl, 0115-481521).

Taal & Tongval-colloquium 19 november 2010

Naar jaarlijkse goede gewoonte vond op 19 november in de KANTL in Gent het colloquium van het tijdschrift Taal & Tongval plaats, waarnaar het WVD naar even goede gewoonte een delegatie had afgevaardigd. Deze keer was het programma helemaal gewijd aan de werkwoordsvolgorde in de Nederlandse zin. In het Nederlands is namelijk zowel de volgorde 'Ik denk dat hij met de fiets *is gekomen*' als 'Ik denk dat hij met de fiets *gekomen is*' mogelijk. Welke factoren de keuze tussen die twee mogelijkheden beïnvloeden, wordt al vele tientallen jaren onderzocht. Verschillende onderzoekers uit binnen- en buitenland presenteerden op het colloquium hun meest recente bevindingen over deze kwestie.

Studiedag over tradities en overgangsrituelen 26 november 2010

Op vrijdag 26 november organiseerden Hogeschool Gent departement Sociaal-Agogisch Werk en Volkskunde Vlaanderen - Huis voor Immaterieel Erfgoed vzw een studiedag over tradities en overgangsrituelen. De dag stond in het teken van ingrijpende scharniermomenten in een mensenleven zoals geboren worden, volwassen worden, trouwen en sterven. Om de overgang van de ene levensfase naar de andere te markeren doen we een beroep op rituelen en tradities. Die gewoonten en gebruiken worden sterk bepaald door de cultuur en de levensbeschouwing waartoe we behoren. De studiedag wou echter nagaan of die tradities wel zo verschillend zijn van cultuur tot cultuur en van godsdienst tot godsdienst, want uit onderzoek blijkt dat die rituelen soms net dezelfde functie en betekenis hebben. In de voormiddag kwamen onder meer volgende sprekers aan bod: Stefaan Top, emeritus hoogleraar Volkskunde, Marita De Sterck, antropologe en jeugdacteur en Bruno De Wever, hoofddocent aan de vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Gent. In de namiddag werden de levensstadia geboorte, huwelijk en dood benaderd door experts vanuit verschillende godsdiensten. Daarbij kon het publiek deelnemen aan het debat. Het was een leerrijke dag voor WVD-redacteuren Veronique De Tier en Matthias Lefebvre.

Hugo Ryckeboer verzorgde als vanouds de rubriek "Westhoekse woorden toegelicht" in de *Diealektgazette van Bacht'n de Kuupe*. Ook hij leverde zijn bijdrage tot het huldealbum *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent* onder redactie van J. De Caluwe en J. Van Keymeulen (Gent, Academia Press) met het artikel "De Torhoutse *Essemarkt*".

De nieuwe aflevering van het WVD, die op 17 maart 2011 gepresenteerd wordt

Vlamingen en Afrikaners. Parallellen en verschillen” in: Van der Wal, M. en E. Franken, *Standaardtalen in beweging* (Amsterdam & Münster Stichting Neerlandistiek VU & Nodus Publikationen).

Samen met Veronique De Tier schreef hij de volgende bijdragen in *Proceedings of the XIV Euralex International Congress* onder redactie van A. Dykstra & T. Schoonheim (Fryske Akademy, Leeuwarden): “Software Demonstration of the Dictionary of the Flemish Dialects and the pilot project Dictionary of the Dutch Dialects”, “Pilot Project: A Dictionary of the Dutch Dialects” en “Towards the completion of the Dictionary of the Flemish Dialects”.

Jacques Van Keymeulen leverde ook het *Woord Vooraf* voor het *Giesbaargs Woordenboek* van Jan Coppens.

Roxane Vandenberghe schreef samen met Veronique De Tier “Feestelijke graanbundels voor Magda” in het huldealbum *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent* onder redactie van J. De Caluwe en J. Van Keymeulen (Gent, Academia Press).

Veronique De Tier schreef samen met Tanneke Schoonheim de bijdrage “Better Nicely Linked than Poorly Copied. Historical and Regional Dictionaries of Dutch Digitally United” in *Proceedings of the XIV Euralex International Congress* onder redactie van A. Dykstra & T. Schoonheim (Fryske Akademy, Leeuwarden).

Tineke De Pauw schreef samen met onze Leuvense collega Ronny Keulen “De schijverende scherveling. De benamingen voor kiskassen in de zuidelijk-Nederlandse dialecten” in het huldealbum *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent* onder redactie van J. De Caluwe en J. Van Keymeulen (Gent, Academia Press).

Matthias Lefebvre schreef de bijdrage “Jongeren warm maken voor taalvariatie” in het boek *24ste Conferentie Het Schoolvak Nederlands* onder redactie van S. Vanhooren en A. Mottart. Samen met Liesbet Triest schreef hij “Van mieke langbeen, heimaai en luiwagen. De benamingen voor de hooiwagen in de zuidelijk-Nederlandse dialecten” in het huldealbum *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent* onder redactie van J. De Caluwe en J. Van Keymeulen (Gent, Academia Press). Verder schreef hij nog enkele kleine bijdragen in verschillende nummers van *Biekorf*.

Pas verschenen: een verklarend woordenboek van de Vlaamse gemeentenamen

Op 1 oktober 2010 verscheen bij de uitgeverijen Davidsfonds en Politeia het boek *De Vlaamse gemeentenamen, een verklarend woordenboek*. Daarin worden alle namen van de huidige Vlaamse gemeenten alsook van hun deelgemeenten op een wetenschappelijk verantwoorde manier verklaard. Het boek is geschreven door een zeskoppig team van taalkundigen, allen leden van de Vlaamse afdeling van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie, die het initiatief nam voor het project. Vijf auteurs namen elk een provincie voor hun rekening. West-Vlaanderen werd bewerkt door Frans Debrabandere, de uit Kortrijk afkomstige en in Brugge wonende auteur van onder meer het *Kortrijks Woordenboek* (1999) en het standaardwerk *Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk* (2003, 2e uitgave) én decennialang medewerker aan het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten*. Magda Devos verklaarde de Oost-Vlaamse gemeentenamen en kon daarbij rekenen op de hulp van Paul Kempeneers, die ook de Vlaams-Brabantse namen behandelde. Hugo Ryckeboer, net zoals Magda welbekend als WVD-pionier, zorgde voor de eindredactie. Het boek, gebonden in een harde kaft, is te koop in de betere boekhandel voor 29,95 euro. Tussen half maart en half april zal het weekblad Knack zijn lezers een paperbackeditie in klein formaat aanbieden tegen een gunstige prijs. Op de Oost-Vlaamse televisiezender AVS is Magda van oktober tot eind mei 2011 elke woensdag te zien in het journaal in een kort nieuwshoofdstukje over de gemeentenamen in het uitzendgebied van AVS. Zie ook haar artikeltje “De betekenis van onze gemeentenamen” elders in dit nummer van WVD-Contact.

Vakgroepnieuws

In de loop van september en oktober werd het personeelsbestand in onze vakgroep Nederlandse taalkunde grondig door elkaar geschud. Heel wat medewerkers gingen vanaf dan elders aan de slag: Katrien De Valck, Albert Oosterhof, Martine Delorge en Chris De Wulf zochten andere professionele oorden op. En we moesten van nog iemand afscheid nemen, en niet van de minste: op 1 oktober ging Magda Devos namelijk met emeritaat. U leest het verslag van de activiteiten en festiviteiten daarrond elders in dit WVD-Contact. Timothy Coleman, tot voor kort doctor-assistent aan onze vakgroep, mogen we vanaf 1 oktober aanspreken met prof. dr. Timothy Coleman, want hij werd gepromoveerd tot docent en neemt onder andere enkele lesopdrachten van Magda over. Matthias Lefebvre van onze eigen WVD-redactie nam een deeltijdse functie van 40 % op aan de Katholieke Hogeschool in Tiel. Hij is er verbonden aan de opleiding kleuter- en lager onderwijs. Liesbet Triest werkt sinds 1 juli aan een omvangrijk project rond onder andere de digitale ontsluiting van verschillende dialectologische archieven. Onze vakgroep mocht ook enkele nieuwe medewerkers verwelkomen: Chloé Lybaert uit Bassevelde, Anne-Sophie Ghyselen uit Langemark en Steven Delarue uit Kachtem begonnen op 1 oktober met veel enthousiasme aan hun academische loopbaan.

Voordrachten door de WVD-redactie

Magda Devos gaf op 5 juli in Kortrijk de voordracht *Het Vlaamse dialectlandschap* voor VDAB West-Vlaanderen. Op 18 oktober gaf ze voor Markant Sint-Gillis-Dendermonde antwoord op de vraag *Waar komen onze familienamen vandaan?* En op 26 oktober gaf ze in Gent voor de Culturele Kring Sint-Pieters-Buiten een uiteenzetting over *De oorsprong van de Vlaamse gemeentenamen*. Ten slotte sprak ze op 22 augustus in Kemmel voor de Marnixring Ieper-Westland, op 5 november in Koekelare voor de archeologisch-historische Kring De Spanhiers en op 9 november in Deinze voor de culturele dameskring Athena Gent over *De regenboog van de Vlaamse dialecten*.

Jacques Van Keymeulen sprak op 27 september in Melle voor de Marnixring F. Snellaert over het Afrikaans. Op 1 december gaf hij op de conferentie 'Stretching the boundaries, centering the marginal' in Kiev een lezing met als titel: *Between northern and southern Europe: languages in the Low Countries*.

In Maarkedal had hij het op 16 december voor de Lions Club over *Ronse in het Vlaamse dialectlandschap*.

Veronique De Tier en Jacques Van Keymeulen gaven enkele lezingen op het Euralex-congres in Leeuwarden van 5 juli tot 10 juli (Zie de rubriek artikelen). Veronique gaf op 16 november een lezing over de Wase dialecten in de stedelijke Musea in Sint-Niklaas. Op 19 november sprak ze in Tienen voor de dialectvereniging in het kader van de Week van de Smaak over het boek 'Variaties op je bord' waarin de woordenschat voor eten en drinken behandeld wordt.

Matthias Lefebvre sprak op 16 oktober op de Biekorfdag in Torhout over (*Verdwenen*) *kinderspelen in de volkstaal in Vlaanderen*. Op 19 november had hij het op de conferentie "Het Schoolvak Nederlands" in Gent over *Jongeren warm maken voor taalvariatie*.

Hugo Ryckeboer sprak op 25 november voor de Davidsfondsafdeling van Sint-Denijs-Westrem over de herkomst, betekenis en verspreiding van familienamen in relatie tot de dialectgeografie.

Artikelen in de marge van het project

Magda Devos schreef samen met P. Van de Woestijne het volgende deel in de reeks *Meetjeslandse toponiemen tot 1600*, namelijk *Deel IV: De Keuren van Eeklo-Lembeke en Kaprijke. Band 1: Het Houtland. Band 2: Lembeke* (Sint-Denijs-Westrem, Stichting Achiel De Vos). Samen met Liesbet Triest schreef ze "Een kluwen van tressen, kepers en slinders: de benamingen voor de haarvlecht in de zuidelijk-Nederlandse dialecten" in *Biekorf* 110. Zoals u ook elders in dit WVD-Contact kan lezen, was Magda, samen met F. Debrabandere, P. Kempeneers, V. Mennen, H. Ryckeboer en W. Van Osta ook mederedacteur van *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek* (Leuven, Davidsfonds/Brussel, Politeia).

Jacques Van Keymeulen schreef de bijdrage "Signalement: Infixen in het Nederlands" (blz. 719-732) in het huldealbum voor Magda Devos, getiteld *Voor Magda. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent* onder redactie van J. De Caluwe en J. Van Keymeulen (Gent, Academia Press). Hij schreef ook "Standaardisatie en destandaardisatie bij